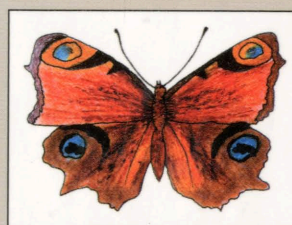


ATLAS PRZYRODY DOLINY BIEBRZY I NARWI

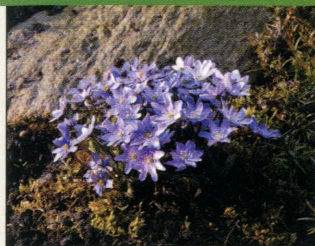


"Agro-Group"

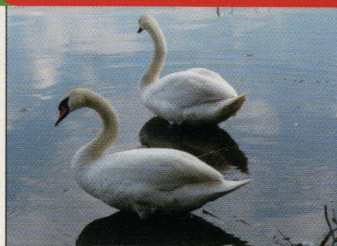
ALB 40/
3821

opracowany przez uczniów szkół podstawowych w
Końskich Kościelnych • Rutkach-Kossakach • Zawadach

ROŚLINY



PTAKI



PŁAZY I GADY



OWADY



ATLAS PRZYRODY DOLINY BIEBRZY I NARWI

OPRACOWANY PRZEZ UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH W:
KOŁAKACH KOŚCIELNYCH, RUTKACH-KOSSAKACH, ZAWADACH

Redakcja: Dorota Grodzka, Katarzyna Ramotowska, Agnieszka Tołczyk, Hanna Wójcicka, Karol Zub

Skład: Agencja Wydawniczo-Edytorska EkoPress, Andrzej A. Poskrobko, tel. 0601 311 838

Druk i oprawa: Drukarnia ARES

BRAMA NA BAGNA



stąd świat wydaje się lepszy

Wydawca: Lokalna Organizacja Turystyczna „Brama na Bagna”
Strękowa Góra 24, 16-075 Zawady
tel. 085 738 43 33, fax 085 738 14 84
www.bramanabagna.pl

Opracowano w ramach projektów: „Edukacja ekologiczna na obszarze „Brama na Bagna” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Środki Przejściowe PL2005/017-488-01-01-01, oraz „Edukacja – naturalnie!” współfinansowanego ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku.



Niniejszy dokument został opublikowany dzięki pomocy finansowej Unii Europejskiej. Za treść tego dokumentu odpowiada Lokalna Organizacja Turystyczna „Brama na Bagna”, poglądy w nim wyrażone nie odzwierciedlają w żadnym razie oficjalnego stanowiska Unii Europejskiej.

OD REDAKCJI

Oddajemy w Państwa ręce publikację będącą wynikiem wspólnego zaangażowania dzieci ze szkół podstawowych w Kołakach Kościelnych, Rutkach-Kossakach i Zawadach.

Uczniowie mieli za zadanie opisać i udokumentować graficznie gatunki roślin i zwierząt z najbliższego swojego otoczenia, to jest z dolin Narwi i Biebrzy. Przeprowadzili też wywiady ze swoimi znajomymi i rodzinami na temat wybranych gatunków.

W efekcie trwającego ponad pół roku projektu do Redakcji wpłynął dwukrotnie obszerniejszy materiał niż zakładały to ramy publikacji. Z tego powodu zmuszeni byliśmy dokonać wyboru najlepszych opracowań.

Redakcja, starając się zachować maksymalnie autorski charakter publikacji, wprowadzała jedynie niezbędne poprawki. Tam, gdzie to było możliwe, staraliśmy się wiernie zachować styl stosowany przez dzieci.

Wszystkim dzieciom gratulujemy, dziękujemy za ogrom pracy i energii włożony w powstanie ATLASU.

Redakcja serdecznie przeprasza te dzieci, których prace ze względu na ograniczoną ilość miejsca nie zmieściły się w drukowanej wersji atlasu. Opracowania te znalazły się jednak w wersji internetowej na stronie www.bramanabagna.pl. Również dzięki Waszemu zaangażowaniu mógł powstać ten ATLAS!

Nieoceniony wkład w niniejszą publikację wniosły też szkolne koordynatorki projektu: Dorota Grodzka, Agnieszka Tołczyk i Hanna Wójcicka. Dziękujemy za otwartość, zaangażowanie i owocną współpracę.

*Karol Zub
Katarzyna Ramotowska*

LISTA AUTORÓW PUBLIKACJI:

SZKOŁA PODSTAWOWA W RUTKACH-KOSSAKACH:

Uczniowie realizujący projekt:

Anna Bujno
Agata Grodzka
Aleksandra Grodzka
Dominika Grodzka
Natalia Kozacka
Paulina Mażewska
Natasza Pryszczepa
Kinga Sulewska
Kinga Pisarska
Adrianna Zawadzka
Monika Mojsa
Izabela Witkowska
Karolina Dąbrowska
Magdalena Kłosek
Albert Ciborowski
Natalia Ostaszewska
Julita Modzelewska
Aleksandra Kłosek
Magdalena Pietrucka
Urszula Kulesza

Uczniowie wspomagający realizację projektu:

Mojsa Martyna
Kołodziej Arkadiusz
Tocicka Kamila

Uczniowie, którzy włożyli najwięcej pracy w realizację projektu:

Anna Bujno
Dominika Grodzka
Albert Ciborowski
Natalia Kozacka
Urszula Kulesza
Adrianna Zawadzka
Izabela Witkowska



Szkolny koordynator projektu
Dorota Grodzka

www.zskolaki.nazwa.pl

SZKOŁA PODSTAWOWA W ZAWADACH:

Uczniowie realizujący projekt:

Natalia Tołczyk
Sylwia Zajkowska
Edyta Wądołowska
Adrian Ciborowski
Wojciech Wasilewski
Agnieszka Kulesza
Wioleta Górka
Justyna Zajkowska
Ewelina Zajkowska
Monika Górka
Marcin Pogorzelski
Damian Stanisław Sorota
Dominik Mystkowski
Dorota Maleszewska
Kamil Pietrzak
Marcin Barszczewski
Weronika Targońska

Uczniowie wspomagający realizację projektu:

Krzysztof Bruszewski
Kamil Ciborowski
Patrycja Dąbrowska
Michał Dąbrowski
Emilia Gosk
Michał Grabowski

Andrzej Grabowski
Gabriela Kurzyna
Anna Krzewska
Piotr Nieciecki
Adrianna Stypułkowska
Rafał Suchocki
Kamil Wądołowski
Damian Zajkowski
Kamil Zajkowski
Mateusz Zaleski
Daniel Zalewski
Piotr Żędzian



Szkolny koordynator projektu
Agnieszka Tołczyk

www.zs.zawady.pl

Uczniowie, którzy najwięcej pracy włożyli w realizację projektu:

Dominik Mystkowski
Natalia Tołczyk
Damian Stanisław Sorota

SZKOŁA PODSTAWOWA W KOŁAKACH KOŚCIELNYCH:

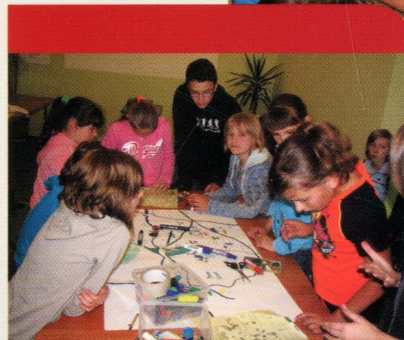
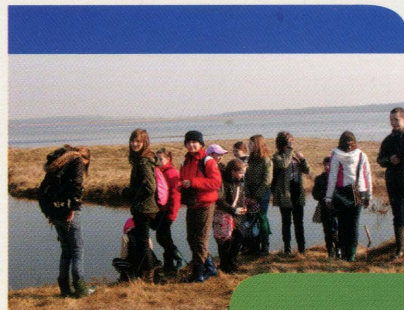
Uczniowie, którzy włożyli największą pracę w realizację projektu:

Kamila Kulesza
Joanna Modzelewska
Izabela Wiśniewska
Karina Misiewicz
Dominika Milewska
Beata Ciborowska
Magdalena Łapińska
Jan Rykaczewski
Dąbrowski Mateusz
Karol Dąbrowski
Michał Krajewski
Adam Kulesza
Mariusz Zalewski
Piotr Kulesza
Rafał Perkowski



Szkolny koordynator projektu
Hanna Wójcicka

www.sprutki.cba.pl



Uczniowie wspomagający realizację projektu:

Beata Wiśniewska
Aneta Kulesza
Magdalena Jabłońska
Sylwia Kruszewska
Eryk Gołaszewski
Damian Sakowicz
Rafał Kossakowski
Sebastian Czochański

OWADY

Bielinek kapustnik (łac. <i>Pieris brassicae</i>)	9
Bielinek bytomkowiec (łac. <i>Pieris napi</i>)	10
Kałuznica czarnozielona (łac. <i>Hydrous piceus</i>)	11
Kowal bezskrzydły (łac. <i>Pyrrhocoris apterus</i>)	12
Krętak (łac. <i>Gyrinus natator</i>)	13
Łątka dziewczeczka (łac. <i>Coenagrion puella</i>)	14
Pałątka pospolita (łac. <i>Lestes sponsa</i>)	15
Pasikonik zielony (łac. <i>Tettigonia viridissima</i>)	16
Paż królowej (łac. <i>Papilio machaon</i>)	17
Pienik ślinianka (łac. <i>Philaenus spumarius</i>)	18
Pluskolec pospolity (łac. <i>Notonecta glauca</i>)	19
Pływak żółtochrząstki (łac. <i>Dytiscus marginalis</i>)	20
Rusałka admirał (łac. <i>Vanessa atalanta</i>)	21
Rusałka osetnik (łac. <i>Vanessa cardui</i>)	22
Rusałka pawik (łac. <i>Inachis io</i>)	23
Rusałka wierzbowiec (łac. <i>Nymphalis polychloros</i>)	24
Rusałka żałobnik (łac. <i>Nymphalis antiopa</i>)	25
Świtezianka dziewica (łac. <i>Calopteryx virgo</i>)	26
Ważka czteroplama (łac. <i>Libellula quadrimaculata</i>)	27

PŁAZY I GADY

Grzebiuszka ziemna (łac. <i>Pelobates fuscus</i>)	28
Kumak nizinny (łac. <i>Bombina bombina</i>)	29
Padalec (łac. <i>Anguis fragilis</i>)	30
Ropucha szara (łac. <i>Bufo bufo</i>)	31
Rzekotka drzewna (łac. <i>Hyla arborea</i>)	32
Traszka zwyczajna (łac. <i>Triturus vulgaris</i>)	33
Zaskroniec (łac. <i>Natrix natrix</i>)	34
Żaba moczarowa (łac. <i>Rana arvalis</i>)	35
Żmija zygzakowata (łac. <i>Vipera berus</i>)	36

PTAKI

Batalion (łac. <i>Philomachus pugnax</i>)	37
Bąk (łac. <i>Botaurus stellaris</i>)	38
Bielik (łac. <i>Haliaeetus albicilla</i>)	39
Bocian biały (łac. <i>Ciconia ciconia</i>)	40
Cietrzew (łac. <i>Tetrao tetrix</i>)	41
Czapla biała (łac. <i>Egretta alba</i>)	42
Dubelt (łac. <i>Gallinago media</i>)	43
Gawron (łac. <i>Corvus frugilegus</i>)	44

PTAKI C.D.

Gęś białoczelna (łac. <i>Anser albifrons</i>)	45
Gęś gęgawa (łac. <i>Anser anser</i>)	46
Gęś zbożowa (łac. <i>Anser fabalis</i>)	47
Jaskółka oknówka (łac. <i>Delichon urbica</i>)	48
Jemiołuszką (łac. <i>Bombycilla garrulus</i>)	49
Kania czarna (łac. <i>Milvus migrans</i>)	50
Kruk (łac. <i>Corvus corax</i>)	51
Krwawodziób (łac. <i>Tringa totanus</i>)	52
Kszyk (łac. <i>Gallinago gallinago</i>)	53
Kukułka (łac. <i>Cuculus canorus</i>)	54
Łabędź krzykliwy (łac. <i>Cygnus cygnus</i>)	55
Łabędź niemy (łac. <i>Cygnus olor</i>)	56
Myszołów (łac. <i>Buteo buteo</i>)	57
Pliszka siwa (łac. <i>Motacilla alba</i>)	58
Poklaskwa (łac. <i>Saxicola rubetra</i>)	59
Pokrzywnica (łac. <i>Prunella modularis</i>)	60
Potrzeszcz (łac. <i>Emberiza calandra</i>)	61
Puchacz (łac. <i>Bubo bubo</i>)	62
Rokitniczka (łac. <i>Acrocephalus schoenobaenus</i>)	63
Słownik szary (łac. <i>Luscinia luscinia</i>)	64
Sroka (łac. <i>Pica pica</i>)	65
Szpak (łac. <i>Sturnus vulgaris</i>)	66
Świstun (łac. <i>Anas penelope</i>)	67
Trznadel (łac. <i>Emberiza citrinella</i>)	68
Wodniczka (łac. <i>Acrocephalus paludicola</i>)	69
Żuraw (łac. <i>Grus grus</i>)	70

ROŚLINY

Bagno zwyczajne (łac. <i>Ledum palustre</i>)	71
Bez czarny (łac. <i>Sambucus nigra</i>)	72
Chmiel (łac. <i>Humulus lupulus</i>)	73
Czworolist (łac. <i>Paris quadrifolia</i>)	74
Dąbrówka rozłogowa (łac. <i>Ajuga reptans</i>)	75
Fiołek leśny (łac. <i>Viola reichenbachiana</i>)	76
Firletka poszarpana (łac. <i>Lychnis flos-cuculi</i>)	77
Grązel żółty (łac. <i>Nuphar luteum</i>)	78
Groszek wiosenny (łac. <i>Lathyrus vernus</i>)	79
Grzybień biały (łac. <i>Nymphaea alba</i>)	80
Gwiazdnica wielkokwiatowa (łac. <i>Stellaria holostea</i>)	81
Jaskier ostry (łac. <i>Ranunculus acris</i>)	82
Jaśminowiec wonny (łac. <i>Philadelphus coronarius</i>)	83
Kaczeniec (łac. <i>Caltha palustris</i>)	84
Kalina koralowa (łac. <i>Viburnum opulus</i>)	85
Konwalijka dwulistna (łac. <i>Maianthemum bifolium</i>)	86
Pierwiosnka lekarska (łac. <i>Primula veris</i>)	87
Podagrycznik pospolity (łac. <i>Aegopodium podagraria</i>)	88
Przylaszczka (łac. <i>Hepatica nobilis</i>)	89
Pszeniec gajowy (łac. <i>Melampyrum nemorosum</i>)	90
Skrzyp polny (łac. <i>Equisetum arvense</i>)	91
Szczawik zajęczy (łac. <i>Oxalis acetosella</i>)	92
Wiązówka błotna (łac. <i>Filipendula ulmaria</i>)	93
Zawilec gajowy (łac. <i>Anemone nemorosa</i>)	94
Zawilec żółty (łac. <i>Anemone ranunculoides</i>)	95
Żywokost lekarski (łac. <i>Symphytum officinale</i>)	96

BIELINEK KAPUSTNIK (łac. *Pieris brassicae*)

Jest chyba najbardziej znanym
i pospolitym motylem.
Przednie skrzydło samca bielinka
ma czarną plamę wierzchołkową.
U samicy na wierzchu przedniego
skrzydła są dodatkowe dwie
czarne plamki. Występuje
w lasach, na polach, w ogrodach
i sadach.

Autor: Wojciech Wasilewski – Zawady

CIEKAWOSTKA

Gąsienice bielinka często żerują
na różnych liściach, zwłaszcza
kapusty, stąd pochodzi jego na-
zwa. Masowe pojawienie się bie-
linka może spowodować liczne
szkody.



fot. Agnieszka Tolczyk

BIELINEK BYTOMKOWIEC

(łac. *Pieris napi*)



fot. Agnieszka Tolczyk

Motyl dzienny. Rozpiętość skrzydeł 4-4,5 cm. Na spodzie skrzydeł występują podłużne ciemne smugi. Na wierzchu u samca występuje jedna, a u samicy dwie ciemne plamki. Zwykle w ciągu roku pojawiają się 2-3 pokolenia, od kwietnia do października.

Autor: Justyna Zajkowska – Zawady

KAŁUŻNICA CZARNOZIELONA

(łac. *Hydrous piceus*)

Chrzęszcz z rodzaju zaliczanego do rodziny kałużnicowatych.

Ma czarne i błyszczące ubarwienie. Jego wielkość to około 40 milimetrów. Osobniki dorosłe żywią się pokarmem roślinnym, a larwy są drapieżne.

Kałużnice zamieszkują rzeki i wody stojące. Są objęte ochroną gatunkową.

Autor: Marcin Barszczewski – Zawady

CIEKAWOSTKA

Kałużnica to największy chrząszcz wodny w Polsce.



rys. Natalia Tołczyk

KOWAL BEZSKRZYDŁY

(łac. *Pyrrhocoris apterus*)



fot. Agnieszka Tołczyk

Jest to owad z rzędu pluskwia-ków o długości ok. 1 cm. Na odwłoku ma charakterystyczny czerwono-czarny wzór. Wczesną wiosną owady tego gatunku budzą się i gromadzą w nasłonecznionych miejscach. Często pojawiają się w dużych gromadach u podstawy pni drzew liściastych, szczególnie lipy. Samice kowali bezskrzydłych składają jaja do ziemi, mchu lub pomiędzy zalegające ziemię liście. Larwy wykluwają się w czerwcu i przepoczwarzają się jesienią. W Polsce jest pospolity.

Autor: Edyta Wądołowska – Zawady

CIEKAWOSTKA

Często samiec i samica poruszają się połączone odwłokami, stąd potocznie nazywamy go mianem *tramwaju* lub *tramwajarza*.

KRĘTAK

(łac. *Gyrinus natator*)

Krętak należy do grupy chrząszczy wodnych o czarnym i połyskującym ubarwieniu. Żyje w małych zbiornikach wodnych i rowach. Żywi się owadami, które zdobywa na powierzchni wody. Larwy krętaka żyją na dnie i żywią się ślimakami oraz larwami chruścików.

Autor: Wioleta Górską – Zawady

CIEKAWOSTKA

Oko krętaka jest podzielone na dwie części. Jedną część obserwuje to, co dzieje się pod wodą, a drugą nad wodą.

Jego specyficzny sposób pływania jest utożsamiany z jego nazwą, gdyż nie pływa w wodzie tylko krąży po jej powierzchni.



rys. Dominik Mystkowski

ŁATKA DZIEWECZKA

(łac. *Coenagrion puella*)



fot. Dorota Maleszewska

Najczęściej występująca ważka w całej Polsce. Osiąga długość do 40 mm. Należy do ważek równoskrzydłych. Ciało samca jest koloru błękitnego z czarnymi paskami na odwłoku. Samica różni się tylko kolorem: jest szara, wpadająca w zieleń. Skrzydła są przeźroczyste z czarnymi zarysami. Jest niezwykle ruchliwa. Występuje nad wszystkimi wodami.

Autor: Dorota Maleszewska – Zawady

CIEKAWOSTKA

Podczas stosunków partnerzy przyjmują ciekawe pozycje oraz wykonują niezwykle akrobacje.

PAŁĄTKA POSPOLITA (łac. *Lestes sponsa*)

Jest to gatunek owada z rzędu ważek należący do podrzędu ważek równoskrzydłych. Długość ciała to 3,5 cm, a rozpiętość skrzydeł do ok. 4 cm. Występują większe i mniejsze osobniki tego gatunku. Samce posiadają ubarwienie ciemnozielone z metalicznym połyskiem, a samiczki są w kolorze miedzianym. Łatwo przystosowują się do różnych warunków otoczenia. Aby złożyć jaja wystarczy pałątce jakakolwiek woda z roślinnością podwodną.

Autor: Justyna Zajkowska – Zawady

CIEKAWOSTKA

Jest najczęściej występującą ważką w Europie.



fol. Agnieszka Tołczyk

PASIKONIK ZIELONY

(łac. *Tettigonia viridissima*)



Pasikonik zielony to owad średnich lub dużych rozmiarów. Ma długie skrzydła, które wystają za odwłok. Lata słabo, wykonuje niedługie skoki. Poluje na inne owady, szczególnie nocą. Zimuje zwykle w stadium jaj, które składa do gleby, w huby lub w spróchniałe drewno. Wydaje jedno pokolenie rocznie. Najczęściej możemy go spotkać na łąkach, w zaroślach i ogrodach.

Autor: Marcin Pogorzelski – Zawady

PAŻ KRÓLOWEJ

(łac. *Papilio machaon*)

Motyl z rodziny motylowców.

Rozpiętość skrzydeł do 8 cm.

Ubarwienie żółte z czarnym
deseniem oraz turkusowymi
i czerwonymi plamkami. Pojawia
się dwukrotnie, od maja do
czerwca i od lipca do sierpnia.

Gąsienica jest zielona
w pomarańczowe i czarne
plamki, żeruje na roślinach
baldaszkowatych np. dzikiej
marchwi i koprze.
Jest gatunkiem zagrożonym
i objętym ścisłą ochroną.

Autor: Adrian Ciborowski – Zawady

CIEKAWOSTKA

Gąsienice w pozie obronnej
wysuwają z pierścienia przy gło-
wie pomarańczowe „czułki”,
wydzielające ostre zapachy.



PIENIK ŚLINIANKA

(łac. *Philaenus spumarius*)



fot. Weronika Targońska

Pienik ślinianka należy do pienikowatych – owadów zaliczanych do podrzędu skoczaków i rzędu pluskwiaków różnoskrzydłych. Ten szkodnik upraw występuje licznie na łąkach i w zaroślach krzewiastych, również na brzegach lasów. Larwy żyją na różnych roślinach w wydzielinie podobnej do śliny, która chroni je przed wysychaniem i przed wrogami.

Autor: Weronika Targońska – Zawady

CIEKAWOSTKA

Pienik jest mistrzem skoków wśród zwierząt, gdyż potrafi wybić się na wysokość 70 cm. Aby osiągnąć analogiczny wynik człowiek musiałby przeskoczyć dwustumetrowy budynek!

Gatunek owada z rzędu pluskwiaków. Dorosłe osobniki osiągają do 15 mm długości. Pokrywy skrzydłowe zachodzą na siebie. Po osuszeniu skrzydeł na lądzie pluskolce dobrze latają. Są to owady drapieżne. Żywią się innymi stworzeniami wodnymi, zarówno bezkręgowymi, jak też drobnymi kręgowcami takimi jak małe ryby.

Autor: Agnieszka Kulesza – Zawady

CIEKAWOSTKA

Pluskolce poruszają się pod powierzchnią wody grzbietem do dołu, dlatego dawna nazwa tego owada to grzbietopławek. Poruszanie się w wodzie ułatwiają im owłosione, tylne odnóża.

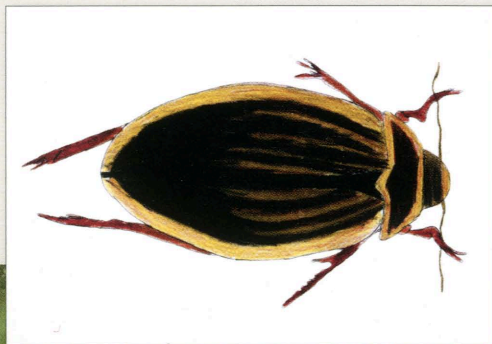
PLUSKOLEC POSPOLITY (łac. *Notonecta glauca*)



rys. Dominik Mystkowski

PŁYWAK ŻÓŁTOBRZEŻEK

(łac. *Dytiscus marginalis*)



fot./rys. Dominik Mystkowski

Owad występujący w zbiornikach wodnych z wodami stojącymi, głównie w zaroślach.

Jego opływowe kształty sprawiają, że jest wspaniałym pływakiem. Jego nazwa pochodzi od żółtych pasków na bokach ciała. Jego pancerz jest oliwkowo brązowy. Aby móc poruszać się pod wodą pływak zbiera powietrze pod pokrywami skrzydłowymi. Tę czynność powtarza od 5 do 7 razy na godzinę. Ten stosunkowo duży owad jest drapieżnikiem. Żywi się kijankami, larwami oraz mniejszymi chrząszczami.

Autor: Dorota Maleszewska – Zawady

CIEKAWOSTKA

Samica różni się od samca tym, że jej pancerz posiada charakterystyczne linie, natomiast pancerz samca jest gładki.

RUSAŁKA ADMIRAŁ

(łac. *Vanessa atalanta*)

Admirał to motyl z rodziny rusałkowatych. Jeden z najpiękniejszych motyli polskich. Na przedniej parze czarnych skrzydeł widnieje czerwona, skośna przepaska, na tylnej czerwony pasek brzegowy. Na spodzie skrzydeł ma brązowożółty wzór, co umożliwia motylowi dobre maskowanie się. Rusałkę admirał obserwujemy od maja do października. Składa jaja na pokrzywach. Lubi otwarte przestrzenie, np. ogrody, sady, brzegi lasów i parki. Motyla tego spotykamy najczęściej na dojrziałych owocach opadłych z drzew, na kwitnących drzewach i innych kwiatach.

Autor: Agnieszka Kulesza – Zawady

CIEKAWOSTKA

Gatunek ten należy do motyli wędrownych. Większość osobników, które urodziły się w Polsce wędruje w okolice Morza Śródziemnego.



rys. Natalia Tołczyk

RUSAŁKA OSETNIK

(łac. *Vanessa cardui*)



Osetnik to motyl z rodziny rusałkowatych. Ubarwienie ma żółtawordzawe, niekiedy czerwone, z czarnymi plamami. Gąsienice żerują głównie na liściach ostów i pokrzyw.

Autor: Wioleta Górską – Zawady

CIEKAWOSTKA

Motyle w czerwcu zalatują do Polski z południa w rojach nawet do kilku mln sztuk. Wydają młode pokolenie, które pojawia się z końcem lata i jesienią.

RUSAŁKA PAWIK

(łac. *Inachis io*)

Pawik jest dużym motylem dziennym o długości ciała 35 mm, a rozpiętości skrzydeł 60-65 mm. Ten motyl jest intensywnie czerwono-brązowy, a na obu parach skrzydeł ma duże niebiesko-żółto-czarno-czerwone plamy tzw. „oczka”. Jest spotykany w ciepłych i suchych miejscach, często występuje pospolicie na polanach, skrajach lasów, ogrodów i sadów. Zimuje w zacisznych miejscach strychów, altanek i domów. Po prezimowaniu poszukuje kwiatów już od pierwszych dni wiosennych. W maju składa jaja na spodzie liści pokrzyw i chmielu.

Autor: Justyna Zajkowska – Zawady



rys. Natalia Tołczyk

RUSAŁKA WIERZBOWIEC

(łac. *Nymphalis polychloros*)



rys. Natalia Tołczyk

Wierzbowiec to motyl z rodziny rusałkowatych. Cechą wyróżniającą wierzbowca spośród podobnych gatunków motyli jest żółta, półksiężycowata plamka, znajdująca się przy wierzchołku przedniego skrzydła. Wierzch skrzydeł jest rdzawobrazowy z licznymi czarnymi plamkami. Spód jest szaroczarny, co ułatwia maskowanie. Rusałka wierzbowiec pojawia się na początku lipca i lata aż do października, a po przezimowaniu ponownie od marca do początku czerwca. Zimuje w starych, opuszczonych budynkach, w stodołach, dziuplach, na strychach i w piwnicach. Motyl ten występuje w sadach i ogrodach, a także w lasach liściastych i mieszanych. Chętnie spija sok wyciekający z owoców. W Polsce gatunek rozpowszechniony, choć coraz rzadszy.

Autor: Agnieszka Kulesza – Zawady

RUSAŁKA ŻAŁOBNIK

(łac. *Nymphalis antiopa*)

Żałobnik to motyl z rodziny rusałkowatych. Ubarwienie tego motyla jest brunatnoczarne z czerwonym odcieniem oraz białą-żółtą obwódką w plamki.

Pojawia się od lipca do jesieni.

Po prezimowaniu na wiosnę pojawia się w parkach, ogrodach i prześwietlonych lasach.

Gąsienice żerują głównie na wierzbach, topolach i brzozech.

Autor: Wioleta Górską – Zawady



rys. Natalia Tolczyk

ŚWITEZIANKA DZIEWICA

(łac. *Calopteryx virgo*)



fot. Agnieszka Tolczyk

Gatunek owada z rzędu ważek należący do podrzędu ważek równoskrzydłych. Samce mają ubarwienie niebieskozielone lub niebieskie, zaś samiczki mają skrzydła w kolorze brązowym. Występuje w Europie. Można je spotkać głównie na terenach, gdzie jest dużo wód czystych i natlenionych. Jest gatunkiem wymierającym ze względu na duże zanieczyszczenie wód.

Autor: Monika Górka – Zawady

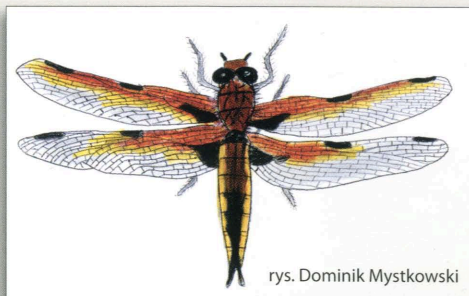
WAŻKA CZTEROPLAMA (łac. *Libellula quadrimaculata*)

Ważka czteroplama jest jednym z gatunków ważek, które łatwo rozpoznać. Na każdym skrzydle ma małą czarną plamkę, występującą na środku każdego skrzydła i na jego przednim brzegu. Stąd pochodzi jej nazwa. Występuje w środowisku wód stojących, głównie na torfowiskach.

Autor: Ewelina Zajkowska – Zawady

CIEKAWOSTKA

Ważka ta może przemieszczać się w dużych stadach, przelatując setki kilometrów. Osłabione osobniki są wtedy dobrym pokarmem dla ptaków.



GRZEBIUSZKA ZIEMNA

(łac. *Pelobates fuscus*)

fot. Urszula Kulesza

Grzebiuszka ziemna, inaczej huczek, jest płazem, którego długość wynosi ok. 10 cm. Jest podobna do ropuchy, ma krępe ciało i krótkie tylne kończyny. Ma dużą głowę i bardzo wystające oczy. Ubarwienie ciała jest różne. Może być żółtawo-popielate, jasnopopielate lub oliwkowe w różne plamy. Brzuch ma jasny i bez plam. Występuje na nizinach: w ogródkach warzywnych i na polach uprawnych, ponieważ tam łatwo może zagrzebać się w ziemi. Zagrzebana w ziemi spędza cały dzień i wygrzebuje się dopiero na noc, ponieważ prowadzi nocny tryb życia. Odżywia się owadami, a na zimę zapada w sen zimowy.

Autor: Urszula Kulesza – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Kijanki grzebiuszki osiągają największe rozmiary wśród naszych płazów. Ich długość wynosi do 12 cm, a więc są większe od osobników dorosłych.

Kumak nizinny jest płazem o drobnej budowie ciała. Rozpoznać go można po okrągłym zakończonym pysku i małych oczach. Skóra na grzbiecie pokryta jest dużymi gruczołami jadowymi i śluzowymi. Kolor ma brązowo-oliwkowy lub ciemnoszary. Na brzuchu i w niektórych innych miejscach ma pomarańczowe plamy. Jest malutki. Jest płazem typowo wodnym. Odżywia się owadami i ich larwami. Samiec mało się różni od samicy. Jest objęty ścisłą ochroną.

Autor: Urszula Kulesza – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

W przypadku zagrożenia kumak odwraca się na grzbiet i pokazuje jaskrawe ubarwienie na brzuchu, które odstrasza napastnika.

KUMAK NIZINNY (łac. *Bombina bombina*)



rys. Monika Mojsa



PADALEC

(łac. *Anguis fragilis*)

Padalec jest beznogą jaszczurką o długości około 20 cm. Jest on koloru brązowego. Ma jasne linie na ciele i zaokrąglony pysk. W sen zapada w październiku, natomiast budzi się w marcu. Gad ten jest najbardziej aktywny gdy zapada zmierzch i w nocy. Nie lubi wygrzewać się na słońcu, woli miejsca nieco wilgotne. Ukrywa się w zaroślach, w dużej trawie i mchach. Nie ma on jadu, więc nie jest groźny dla człowieka. Żywi się tym, co zdoła dogonić, a ponieważ nie jest najszybszym zwierzęciem najczęściej zjada ślimaki, stonogi, małe bezkręgowce i larwy. Ofiary połyka nie uśmiercając ich. Jest objęty ochroną.

Autor: Anna Bujno – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Padalec, podobnie jak inne jaszczurki, w przypadku zagrożenia odrzuca ogon.

ROPUCHA SZARA

(łac. *Bufo bufo*)

Ropucha szara jest największą ropuchą żyjącą w Polsce. Samce są o wiele mniejsze od samic. Ciało tego płaza jest krępe i masywne, pysk ma szeroki. Skóra na grzbiecie jest chropowata ze względu na to, że występują na niej brodawki. Największe brodawki wyglądają jak uszy. Ubarwienie na grzbiecie jest brązowe w różnych odcieniach szarości.

Brzuch ma jaśniejszy, brudnoszary, pokryty plamami. Samice składają jaja w dwóch sznurach i rozwieszają je wśród roślin wodnych. Ropuchę można spotkać w lasach, na polach, w ogrodach i na terenach podmokłych.

Autor: Natalia Kozacka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Ropuchy szare są długowieczne i mogą żyć do 40 lat.



RZEKOTKA DRZEWNA

(łac. *Hyla arborea*)



Rzekotka jest małym, ładnym płazem bezogonowym. Charakteryzuje się zielonym, połyskującym grzbietem i kremowobiałym brzuszkiem. Skóra rzekotki jest bardzo gładka, lśniąca i delikatna, a na brzuchu chropowata. Palce rzekotki mają na końcach szerokie przylgi, co ułatwia jej utrzymywanie się na gładkich powierzchniach. Głowa jest spłaszczona z zaokrąglonym pyskiem, a oczy są duże i wystające. Rzekotka ma zdolność zmiany ubarwienia na grzbiecie w zależności od warunków środowiska, co maskuje ją i utrudnia dostrzeżenie płaza. Prowadzi lądowy, najczęściej nadrzewny tryb życia. Przeważnie przebywa na krzewach i gałęziach drzew. Odżywia się stawonogami i owadami.

Autor: Natalia Ostaszewska – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Gruzoły skórne rzekotki wytwarzają trującą. Tropikalne gatunki rzekotek są wykorzystywane przez lokalnych mieszkańców do zatruwania strzał.

TRASZKA ZWYCZAJNA

(łac. *Triturus vulgaris*)

Traszka zwyczajna jest to małe stworzenie. Jej długość to około pięć centymetrów. Jest brązowa w czarne kropki. W okresie godowym traszki przebywają w niewielkich zbiornikach wodnych. U samców w tym czasie występuje grzebień od głowy aż do końca ogona. Młode, podobnie jak kijanki, pierwsze swoje miesiące spędzają w wodzie, a później zaczynają życie wodno-lądowe. Traszki żywią się niewielkimi owadami wodnymi. Wiodą nocne życie, a dzień spędzają w rozmaitych kryjówkach ziemnych.

Autor: Albert Ciborowski – Rutki-Kossaki



fot. Albert Ciborowski

ZASKRONIEC

(łac. *Natrix natrix*)



fol. Anna Bójno

Zaskroniec jest wężem, którego długość wynosi zazwyczaj od 50 do 150 cm. Ma charakterystyczne, żółte plamy za skroniami i stąd wzięła się jego polska nazwa. Grzbiet zaskronca jest niebiesko-szary, ale można też spotkać całkowicie czarne. Jest aktywny od marca do października. Budzi się w marcu i chętnie wygrzewa się na suchych zboczach. Jego nazwa oznacza po łacinie „wodny wąż”. Jest on rzeczywiście ściśle związany z wodą i świetnie pływa. Jako pokarm służą mu głównie żaby, ryby i traszki, drobne gryzonie i ryby. Połyka on ofiarę nie zabijając jej wcześniej. Poluje tylko na poruszające się zwierzęta. W Polsce jest najpospolitszym z węży.

Autor: Anna Bujno – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

W dawnej Litwie był uważany za zwierzę święte, które przynosi pomyślność gospodarstwu w pobliżu którego występuje.

Żaba moczarowa jest płazem bezogonowym. Jest trochę podobna do żaby trawnej. Jest wielkości około 10 cm i jest smukła. Ma delikatnie zbudowane ciało i wypukłe oczy. Jej skóra jest gładka i cienka. Na grzbiecie widać fałdy grzbietowe. Grzbiet ciała jest brązowy, ale ma różne odcienie. Brzuch ma biały lub trochę kremowy. Na końcu kończyn skóra jest przezroczysta. W okolicach brzeżnych ciała występują okrągłe plamki. Żaby moczarowe żyją na łąkach, mokradłach i bagnach. Odżywiają się głównie ślimakami, dżdżownicami, pajakami i innymi owadami. Żaby moczarowe są bardzo ostrożne i przy każdym podejrzanym głosie lub ruchu kryją się i milkną. W Polsce podlegają ścisłej ochronie.

Autor: Natalia Kozacka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Samce żaby moczarowej w okresie godowym przybierają niebieski kolor.

ŻABA MOCZAROWA

(łac. *Rana arvalis*)



fot. Albert Ciborowski

ŻMIJA ZYGZAKOWATA

(łac. *Vipera berus*)



Jest to gatunek węża o długości około 70 cm, czasami nawet 90 cm. Ma ona brązowe lub szare ciało z szerokim paskiem w kształcie zygzaka koloru granatowego. Na policzkach ma dwa krótkie czarne paski. Od spodu jest czarna. Występuje na obrzeżach lasów, na suchych pagórkach i polanach leśnych. Lubi wygrzewać się na słońcu, a ukrywa się pod kamieniem, krzewem i wśród korzeni różnych drzew. Najczęściej ucieka przed przeciwnikiem, a atakuje tylko gdy jest osaczona. Tryb życia prowadzi raczej dzienny. Żywi się głównie małymi ssakami owadożernymi oraz gryzoniami. Poluje na jaszczurki, żaby, pisklęta niektórych ptaków i na owady. Żmija zygzakowata podlega ścisłej ochronie.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Jaja żmii rozwijają się w jej organizmie. Kiedy wyłęgające się młode opuszczają ciało matki, są już gotowe do samodzielnego życia.

BATALION

(łac. *Philomachus pugnax*)

Jest to średniej wielkości ptak i ma około 25 cm. Samica ma długi, prosty, koloru brązowego dziób, brązową czapeczkę, skrzydła i brązowo-biały ogon.

Głowa i pierś są jaśniejsze.

Nogi ma długie, koloru zielonkawego. Ubarwienie każdego samca jest unikalne i nie spotyka się dwóch takich samych osobników. Właściwie są one upstrzone rdzawymi plamkami. W locie przypominają gołębie.

Zamieszkują podmokłe łąki i mokradła. Gniazda budują na ziemi, w suchszych miejscach.

Żywią się bezkręgowcami, owadami i pokarmem roślinnym. Są objęte ochroną gatunkową.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki



for. Anna Bujno



BĄK

(łac. *Botaurus stellaris*)

Bąk jest dużym ptakiem o wielkości około 75 cm. Ma on dość długi, prosty, brązowy dziób, czapeczkę czarną, a głowę brązową z czarnym paskiem przy oku. Na brzuchu ma biało-czarne paski, a na grzbiecie i skrzydłach żółto-czarne. Ogon jest bardzo krótki o kolorze czarnobrązowym, a nogi długie o barwie żółtej. Występuje w pobliżu zbiorników wodnych, przy naturalnych jeziorach, stawach hodowlanych i podmokłych trzcinowiskach. Gniazda buduje w szuwarach i trzcinach. Żywi się rybami, płazami i innymi zwierzętami wodnymi. Poluje zazwyczaj w nocy. Odlatuje on na zimę około października, natomiast przylatuje w okolicach kwietnia. Bąk jest gatunkiem objętym ścisłą ochroną

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Bąka jest trudno zobaczyć, ale łatwo usłyszeć. Jego głos przypomina dmuchanie w butelkę i jest bardzo donośny.

BIELIK

(łac. *Haliaeetus albicilla*)

Jest dużym ptakiem o wielkości około 90 cm. Ma krótki, zakrzywiony, żółty dziób, a szyja i głowa jest jasnobeżowa. Skrzydła i tułów są brązowe. Ogon jest krótki, klinowato zakończony, koloru białego, pazury są żółtoczarne. Jest podobny do orła i jest drapieżnikiem. Poluje na niektóre ptaki, najczęściej są to ptaki wodne, czasami łączy ssaki i ryby (głównie szczupaki i karpie). Gniazda buduje na drzewach blisko pnia. Każda para buduje ich kilka. Jest on objęty ścisłą ochroną gatunkową.

Autor: Anna Bujno – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Bieliki chętnie żywią się padliną, szczególnie w okresie zimowym. Odbierają też zdobycz innym ptakom drapieżnym, np. rybołowom.



rys. Monika Mojsa

BOCIAN BIAŁY

(łac. *Ciconia ciconia*)

fot. Urszula Kulesza



Bocian biały jest jednym z największych ptaków żyjących w Polsce (ok. 1 m). Gniazduje w pobliżu gospodarstw domowych, ponieważ dobrze czuje się w towarzystwie ludzi. Ma on długi czerwony dziób i takie same nogi. Zarówno samiec jak i samica są białe, tylko lotki mają czarne. Młode są takiego samego upierzenia, można je jedynie rozpoznać po kolorze dzioba, który zmienia się z czarnego w jasnoczerwony oraz po brązowych lub brązowoszarych nogach. Bocian biały, gdy wzbija się, musi zrobić kilka podskoków. Często szybuje bez poruszania skrzydłami. Odżywia się żabami, myszami i owadami. Zimuje w Afryce, a wczesną wiosną wraca do Polski. Swojemu partnerowi jest wierny przez całe życie.

Autor: Urszula Adrianna Kulesza – Rutki-Kossaki

FRAGMENT WYWIADU

Z wywiadu przeprowadzonego przez Kingę Pisarską z babcią:

- Babciu znasz jakieś powiedzenia o bocianach?
- tak: Gdy bocian na Święty Józef przybędzie, to wiosny już nie będzie. Gdzie bocian na gnieździe siedzi, tam piorun nie uderzy. Jak przylecą bociany – pierwszy zagon zorany. Na Zwiastowanie bocian na gnieździe stanie.

CIETRZEW

(łac. *Tetrao tetrix*)

Cietrzew jest dużym ptakiem o wielkości ok. 45 cm.

Samiec ma granatową głowę i szyję, biały, krótki dziób i czerwone obwódki wokół oczu. Brzuch jest granatowy, a na skrzydłach jest kolor biały, granatowy i brązowy. Ogon jest w kształcie liry, granatowy od góry, a biały od spodu. Samica ma krótki granatowy dziób i jest jasnobrązowa w kropki. Cietrzew na Podlasiu występuje w luźnych borach o gęstym jagodowym runie, na bagnach i wrzosowiskach. Gniazda buduje na ziemi, w trawie lub wrzosie pod osłoną krzewu, chrustu, małego świerka lub jałowca. Żywi się jagodami, pąkami drzew, trawami.

Autor: Karolina Dąbrowska – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Samiec cietrzewia to kogut, a samica to ciecioraka.



rys. Monika Mojsa

CZAPLA BIAŁA

(łac. *Egretta alba*)



Jest to duży ptak o wielkości około 1 m. Dziób ma długi, prosty, koloru czarno-żółtego. Przy oku występuje kolor zielony. Reszta ciała jest biała. Szyja w kształcie przypomina szyję łabędzia niemego. Ogon wygląda jakby był z białych włosów. Ma bardzo długie czarne nogi. Gniazda buduje na krzakach w trzcinach, czasami na drzewie. Żywi się najczęściej zwierzętami wodnymi, głównie rybami oraz owadami. Odlatuje w okolicach sierpnia, natomiast przylatuje w okolicach kwietnia, maja.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Czapla biała jest gatunkiem południowym i była niegdyś rzadka w Polsce. Obecnie staje się gatunkiem częstym, co może mieć związek z ocieplaniem się klimatu.

DUBELT

(łac. *Gallinago media*)

Dubelt jest średnim ptakiem o wielkości około 30 cm. Ma bardzo długi, prosty dziób koloru brązowego. Czapeczka jest brązowo-żółta w paski.

Szyja i brzuszek są żółte w brązowe kropki, a skrzydła i ogon są brązowe w żółte paski. Dubelt ma krótkie, czarne nogi. Zamieszkuje duże obszary podmokłych łąk i bagien. Gniazda buduje na ziemi, w suchszych miejscach. Żywi się bezkręgowcami.

Dubelt odlatuje na zimę w okolicach września, października, natomiast przylatuje w okolicach kwietnia. Jest on gatunkiem objętym ochroną.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Samce dubeltów tokują w grupach na ziemi, podczas gdy ich bliscy krewni – kszuki odbywają samotne loty tokowe.

rys. Monika Mojsa, Martyna Mojsa



GAWRON

(łac. *Corvus frugilegus*)



fol. Albert Ciborowski

Gawron jest dużym, czarnym, podobnym do wrony ptakiem, ale trochę od niej mniejszym. Ma ubarwienie ciała czarne i połyskujące, a naga skóra u nasady dzioba sprawia, że dziób wydaje się długi. Ma nastroszone pióra na głowie. Gawrony są ptakami, które występują stadnie i bardzo głośno hałasują. Gniazda budują na szczytach wysokich drzew, wśród pól, w parkach, miasteczkach porośniętych wysokimi drzewami. Odżywia się pędrakami, nasionami, dużymi owadami. Gawrony można często spotkać w towarzystwie kawek, wron i kruków.

Autor: Karolina Dąbrowska – Rutki-Kossaki

GEŚ BIAŁOCZELNA

(łac. *Anser albifrons*)

rys. Julita Modzelewska
Monika Mojsa

Geś białoczelną jest dużym ptakiem wodnym. Upierzenie ma szare, wpadające w brąz, a w poprzek widnieją paski w trochę jaśniejszym kolorze. Wokół dzioba, ogona i pasa są również widoczne białe paski. W jej wyglądzie odznacza się pomarańczowy dziób i również pomarańczowe nogi. Występują na terenach zabagnionych, ale gniazd nie robią w wodzie, tylko w bardziej suchych miejscach. Jeśli chcemy zaobserwować gęsi białoczelną należy szukać ich wśród gęsi zbożowych, z którymi zwykle współwystępują. Żywią się zielonymi częściami roślin lądowych. Są ptakami wędrownymi, około połowy kwietnia kończą swoje przeloty.

Autor: Natalia Kozacka – Rutki-Kossaki



GEŚ GEĞAWA

(łac. *Anser anser*)



Gęś gęgawa jest podobna do gęsi domowej. Jest jednolicie brunatnoszara, ma duży jasny dziób i różowe nogi. Na szyi widoczne są podłużne paski, a na grzbiecie poprzeczne wyraźnie oddzielające grzbiet od kupra. W locie wygląda masywnie i ciężko. Jest bardzo krzykliwa i z daleka można usłyszeć jej głos podobny do gęsi domowej. Zamieszkuje okolice rzek, jezior i stawów, a gniazda buduje na wysepkach i w trzcinach. Jest ptakiem wędrownym.

Autor: Kinga Sulewska – Rutki-Kossaki

GEŚ ZBOŻOWA

(łac. *Anser fabalis*)

Geś zbożowa jest dość dużym ptakiem wodnym z rodziny kaczkowatych. Jej długość ciała wynosi około 90 cm. W wyglądzie zwracają uwagę jej czerwone nogi i pomarańczowoczerwony dziób, który na końcu i u nasady jest czarny. Ubarwienie jej jest na wierzchu brunatne i ciemnoszare, a na głowie jeszcze ciemniejsze. Brzuch jest brązowawy z jasnymi prążkami, a ogon brunatnoczarny. Osiedlają się na mokradłach, bagnach oraz tam, gdzie są starorzecza i stawy. Lubią przebywać na nieużytkach, otwartych polach i łąkach. Gniazda budują na ziemi w pobliżu wody i robią wyściółkę z trawy. Odżywiają się pokarmem roślinnym. Trudno je sfotografować, ponieważ są bardzo czujne i bez przerwy obserwują otoczenie. Gęsi zbożowe są ptakami wędrownymi.

Autor: Urszula Kulesza – Rutki-Kossaki



fot. Urszula Kulesza

fot. Dorota Grodzka



JASKÓŁKA OKNÓWKA (łac. *Delichon urbica*)

Jaskółka oknówka jest niewielkim ptakiem o wielkości około 14 cm. Ma białą szyję i brzusek, a głowa jest czarna. Skrzydła i grzbiet ma też czarne, ale między ogonem a grzbietem jest kolor biały. Ogon ma czarny i mniej wcięty niż u dymówki. Czarne pióra mają metaliczny połysk. Jej dziób jest krótki i czarny. Jest bardzo aktywna – prawie cały czas lata. Zamieszkuje osiedla ludzkie, w tym miasta. Buduje gniazda w kształcie ćwiartki kuli na zewnętrznych ścianach budynków, z błota zlepionego śliną. Żywi się owadami, które chwytą w locie. Odlatuje na zimę w okolicach września, przylatuje w okolicach kwietnia i maja. Jest pod ochroną.

Autor: Agata Grodzka – Rutki-Kossaki

FRAGMENT WYWIADU

Z wywiadu przeprowadzonego przez Kingę Pisarską z babcią:

- *Babciu znasz jakieś powiedzenia o jaskółkach?*
- *Tak: Jedna jaskółka wiosny nie czyni, lub: Kiedy się jaskółka zniża – deszcz się zbliża.*

JEMIOŁUSZKA

(łac. *Bombycilla garrulus*)

Jemiołuszka jest niewielkim ptaszkiem o wielkości około 20 cm. Ma ona krótki, prosty, ciemny dziób.

Na głowie dużą brązową czuprynę. Pod okiem ma biały pasek, natomiast szyja jest czarna. Grzbiet jest brązowy, a brzuch jasnobrązowy. Skrzydła ma brązowe, na końcu z żółtym, czarnym, białym i czerwonym paskiem. Ogon jej jest średniej długości, brązowoczarny, a w niektórych miejscach bardzo jasny, na końcu z grubym żółtym paskiem. Gniazda buduje z gałązek, trawy i porostów – najczęściej na drzewach iglastych. Żywi się owadami, najczęściej komarami, a także jagodami i jarzębiną. Przylatuje do nas w okolicach listopada, natomiast odlatuje w okolicach kwietnia. Jemiołuszka jest objęta ochroną.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Nazwa tego ptaka związana jest z jemiołą, na której często żeruje w czasie zimy.

rys. Monika Mojsa



KANIA CZARNA

(łac. *Milvus migrans*)

rys. Anna Bujno



Jest to duży drapieżny ptak o wielkości około 57 cm. Ma on krótki, zakrzywiony, żółty dziób. Całe jego ciało jest koloru białobrązowego, z większą ilością brązu. Ogon ma na końcu wcięty. Żywi się drobnymi kręgowcami – głównie rybami, gryzoniami i ptakami oraz padliną (najczęściej śniętymi rybami). Gniazda buduje w koronach drzew liściastych, w pobliżu różnych zbiorników wodnych. Jest to gatunek objęty ścisłą ochroną gatunkową.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

Kruk

(łac. *Corvus corax*)

Kruk to duży ptak. Ma czarne upierzenie z metalicznym połyskiem. Jego dziób jest duży i mocny. Pod gardłem ma nastroszone pióra. Gniazda robi na wierzchołkach wysokich drzew – najczęściej są to drzewa iglaste rosnące w lasach. Są to ptaki wszystkożerne, ale najczęściej odżywiają się drobnymi ssakami, ptakami i owadami, a także odpadkami ze śmietników. Kruk jest ptakiem objętym ochroną gatunkową.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Kruki trzymane w niewoli potrafią nauczyć się powtarzania niektórych słów.



KRWAWODZIÓB

(łac. *Tringa totanus*)



fot. Dorota Grodzka

Jest to średni ptak o wielkości około 28 cm. Ma on długi, prosty, czerwony dziób z czarnym zakończeniem i pomarańczowe, długie nogi. Upierzenie jest brązowoszare z jasnymi i ciemnymi plamkami. Ma brązową głowę i brązowoczarne skrzydła, a brzuch i dolna część grzbietu są jasne. Jego ogon jest biały z poprzecznymi prążkami. Zamieszkuje na terenach podmokłych i bagnach. Gniazda buduje na ziemi lub tam, gdzie jest bardzo dużo roślinności. Żywi się wszystkimi rodzajami bezkręgowców. Krwawodziób jest ptakiem wędrownym. Odlatuje w okolicach września, a przylatuje w okolicach kwietnia.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

KSZYK

(łac. *Gallinago gallinago*)

Kszyk należy do bekasów i jest bardzo łatwo rozpoznawalny po charakterystycznym długim dziobie. Jego ubarwienie jest rdzawe, jasnoszare i czarne i układa się w pręgowane paski. Białe paski szczególnie widoczne są na skrzydłach, pręgowane – na spodzie ciała i brzuchu. Ma wyraźny czarny rysunek na głowie. Ogon jest rdzawy. Zamieszkuje bagna i podmokłe łąki. Kszyk jest ptakiem wędrownym. W czasie wędrówek można go licznie spotkać na mulistych brzegach wód.

Autor: Magdalena Pietrucka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Dźwięk przypominający beczenie, wydawany przez kszyka podczas lotów tokowych, powstaje w wyniku wibracji lotek (piór w ogonie).



KUKUŁKA

(łac. *Cuculus canorus*)



rys. Aleksandra Kłosek

Kukułka jest bardzo ładnym, choć niewielkim ptakiem. Długość jej ciała wynosi około 30 cm. Ma głowę, szyję i pierś jasnoszarą, a spód ciała jest biały. Ogon kukułki jest długi, ciemny, z okrągłymi plamami i białą pręgą końcową. Skrzydła są zaostrome. Ma też ostry dziób. Często słyszymy jej kukanie, lecz rzadko ją widzimy, ponieważ ptak ten unika ludzi. Odżywia się owadami. Życie kukułki jest bardzo urozmaicone. Przylatuje do Polski w kwietniu i pozostaje do września. Zimuje w południowo-wschodniej Afryce i południowo-wschodniej Azji.

Autor: Natasza Pryszczepa – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Samice kukułki podrzucają swoje jajka do gniazd innych ptaków.

ŁABĘDŹ KRZYKLIWY

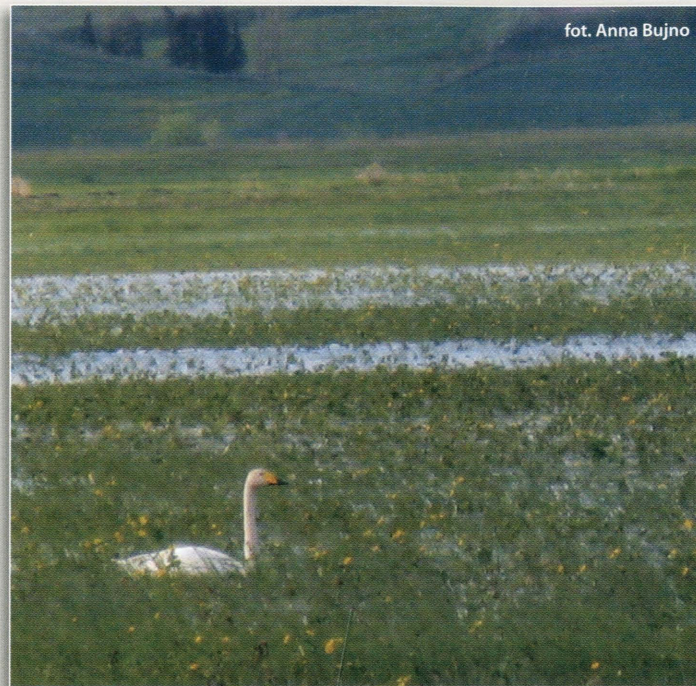
(łac. *Cygnus cygnus*)

Łabędź krzykliwy to bardzo piękny i duży ptak. Jego długość wynosi ok. 150 cm. Jest uważany za wzór czystości, dlatego, że jego pióra są białe i czyste. Małe łabędzie są szare, a dopiero w 3 roku życia robią się białe. W odróżnieniu od łabędzia niemego, łabędź krzykliwy ma żółty dziób, na nim czarną plamkę i bardzo długą szyję. Ma też krótkie nogi z długimi palcami i krótki ogon. Podczas lotu ma bardzo szerokie skrzydła. Gniazda buduje na wyniesieniach otoczonych wodą. Żywi się zielonymi roślinami wodnymi, a także różnymi nasionami. Można go łatwo spłoszyć. Zimą szuka takich wód, które nie zamarzają. Zimuje na wybrzeżach. Jest objęty ochroną.

Autor: Natalia Kozacka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Jego głos przypomina dźwięk trąbki.



ŁABĘDŹ NIEMY

(łac. *Cygnus olor*)



fot. Dorota Grodzka

Jest to duży, wędrownny ptak wodny. Jego długość ciała wynosi ok. 150 cm, a na uwagę zasługuje ogromna rozpiętość skrzydeł. Dorosłe łabędzie nieme są koloru białego, a pisklęta mają szary odcień. Ptaki te mają pomarańczowy dziób i u nasady czarną narośl. Gdy płyną, ich szyja wygina się w kształt litery „S”, a skrzydła unoszą się w górę. Zawsze samiec, samica i pisklęta pływają obok siebie – całą rodziną. Występują w zbiornikach wodnych z dużą ilością trzcin, a w zimie również na wybrzeżu mórz. Budują gniazda pływające w trzcinach, rzadziej na lądzie, lub w innych trudno dostępnych miejscach. Żywią się pokarmem roślinnym.

Autor: Kinga Pisarska – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Niektóre pisklęta mają białe upierzenie. Jest to tzw. „odmiana polska” łabędzia niemego.

MYSZOŁÓW

(łac. *Buteo buteo*)

Myszołów jest dość dużym drapieżnym ptakiem.

Jego upierzenie jest od barw kremowych do czarnobrązowych, ale gdy obserwujemy go z dołu to zawsze widać jasne lotki i ciemne krawędzie skrzydeł. Ma zakrzywiony do dołu dziób, jasną i krótką głowę, od spodu jasne skrzydła i ogon, a grzbiet i wierzch intensywnie brązowy. Można go najczęściej spotkać w zadrzewionych wiejskich okolicach jak szybuje na szeroko rozłożonych skrzydłach, wypatrując swoje ofiary. Chwyta norniki, myszy, bezkręgowce i niektóre ptaki. Odżywia się też padliną. Poluje na terenach otwartych nad polami i łąkami. Ma bardzo dobry wzrok, swoją ofiarę potrafi dostrzec z 350 m.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Myszołów jest najpospolitszym ptakiem drapieżnym w Polsce.



rys. Monika Mojsa

PLISZKA SIWA

(łac. *Motacilla alba*)



fot. Dorota Grodzka

Pliszka siwa to mały ptaszek o wielkości około 11 cm. Ma czarne oczy i krótki, prosty dziób. Szyja i czubek głowy są czarne, reszta głowy biała. Skrzydła są koloru siwego, w niektórych miejscach pióra są białe i czarne. Wyraźnie odznacza się biały brzuszek. Ogon pliszki jest długi, czarno-biały, którym kiwa biegając po ziemi. Występuje w pobliżu wody i lubi towarzystwo ludzi. Gniazda buduje w najróżniejszych miejscach, np. pod strzechą, w dziurach starych murów, w stercie chrustu, nawet w starym garnku, w półotwartych skrzynkach i w innych nietypowych miejscach. Żywi się drobnymi owadami, które łapie w czasie lotu lub szuka na ziemi. Na zimę odlatuje na północ Afryki lub południe Europy.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

POKLĄSKWA

(łac. *Saxicola rubetra*)

Pokląska jest małym ptaszkiem o wielkości około 13 cm. Ma ona jasno-żółty dziób, głowa jest czarna z grubym, białym paskiem nad okiem. Grzbiet ma czarny. Skrzydła są koloru czarnego z białymi kropkami. Brzuszek jest żółty i w niektórych miejscach biały. Ogonek krótki, od spodu biały, a na górze czarny. Występuje na otwartych i wilgotnych terenach, zamieszkuje też podmokłe łąki z wysepkami krzewiastych zarośli, mieszka też na terenach bagiennych i torfowiskowych w dolinach rzecznych. Występuje również na łąkach górskich i trawiastych wrzosowiskach. Gniazda buduje schowane w krzewach. Żywi się drobnymi bezkręgowcami, uzupełnionymi niewielkimi ilościami nasion i jagód. Odlatuje na zimę w okolicach sierpnia, natomiast przylatuje w okolicach kwietnia.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki



rys. Izabela Witkowska
Katarzyna Radgowska

POKRZYWNICA

(łac. *Prunella modularis*)



Pokrzywnica to niewielki ptaszek, jednolicie brązowy, z upierzenia podobny do wróbla. Ma malutki dziób, szarą głowę i pierś. Charakteryzuje się kreskowanym grzbietem. Można go spotkać przeważnie w borach i lasach. Jest on ostrożny i płochliwy, nigdy nie pokazuje się na otwartej przestrzeni, a raczej w niskich i gęstych zaroślach, krzakach i między drzewami. Jego gniazdo ukryte jest w gęstym świerku lub krzewie. Jest ono zbudowane z cienkich gałązek i grubej warstwy splecionego mchu. Pokrzywnica odżywia się małymi owadami i nasionami, które zbiera pod krzewami. Choć nie jest rzadka, nie rzuca się w oczy i często można ją wykryć głównie po śpiewie. Gatunek ten objęty jest ochroną.

Autor: Paulina Mażewska – Rutki-Kossaki

POTRZESZCZ

(łac. *Emberiza calandra*)

Potrzeszcz jest małym ptakiem, trochę większym od wróbla. Upierzenie ma szarobrazowe z ciemnymi, podłużnymi prążkami. Podgardle jest rdzawożółte z licznymi ciemnymi plamkami. Nie lubi przebywać w środowisku leśnym. Możemy go spotkać na otwartych łąkach, pastwiskach, polach uprawnych. Tam też buduje gniazda, które ukrywa wśród roślinności pól i łąk. Żywi się nasionami roślin zielnych, między innymi zbóż i chwastów, także owadami. Jest częściowo osiadły. Objęty ochroną.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki



rys. Martyna Mojsa
Natalia Kozacka



PUCHACZ

(łac. *Bubo bubo*)

Puchacz jest największą naszą sową. Jego wysokość to 70 cm, a rozpiętość skrzydeł to 170 cm. Jest brązowy, na wierzchu ma ciemny wzór podobny do kory drzewa. Pod spodem jego barwy są jaśniejsze, wpadające w żółć i ma ciemne podłużne plamy w kształcie kropelek. Ma dużą głowę i wystające, charakterystyczne „uszy”. Dziób ma krótki. Jest to ptak aktywny nocą i o zmierzchu. Puchacz żywi się małymi ptakami i ssakami. Gniazdo buduje w koronie drzewa albo na ziemi – u jego podnóża. Jest ptakiem osiadłym.

Autor: Anna Bujno – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Puchacze w ciągu dnia są atakowane przez inne ptaki. Było to niegdyś wykorzystywane do polowania na ptaki drapieżne.

ROKITNICZKA

(łac. *Acrocephalus schoenobaenus*)

Rokitniczka jest niewielkim,
ładnym ptakiem. Wierzch jej
głowy oraz grzbiet są brązowe
w czarne paski. Wierzch jej ciała
jest oliwkowobrązowy
z ciemnymi kreskami.
Jej skrzydła są beżowobrązowe.
Spód jej ciała jest jasny, brzuch
i gardło białe, boki
bladopomarańczowe.

Rokitniczka występuje na
terenach podmokłych, dobrze
nasłonecznionych, w okolicach
rzek, jezior i stawów. Gniazduje
przeważnie w gałązkach niezbyt
gęstego krzewu. Żywi się
drobnymi owadami. Przylatuje
w kwietniu lub maju, a odlatuje
w sierpniu lub wrześniu.

Autor: Natasza Pryszczepa – Rutki-Kossaki



SŁOWIK SZARY

(łac. *Luscinia luscinia*)

rys. Anna Bujno



Słownik jest małym ptaszkiem, który pięknie i donośnie śpiewa. Jego upierzenie jest w kolorach brązu, rdzawożółte z oliwkowymi plamkami, a brzuszek jest biały. Występuje w środowisku leśnym i wilgotnym. Można go spotkać w parkach, a także tam, gdzie są zbiorowiska liściaste. Gniazda buduje z trawy – na ziemi, albo niskim krzewie. Słownik żywi się bezkręgowcami, które zbiera na ziemi. Jest ptakiem wędrownym i objętym ochroną.

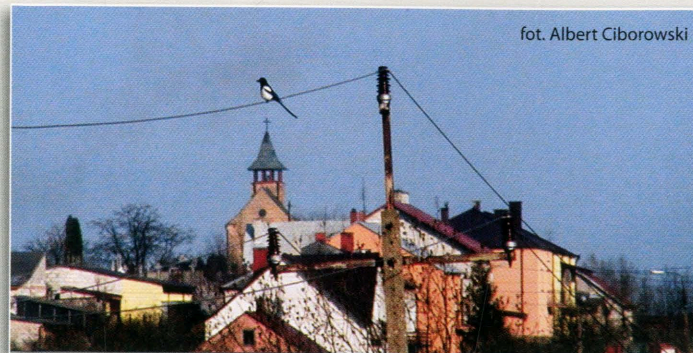
Autor: Aleksandra Kłosek – Rutki-Kossaki

SROKA

(łac. *Pica pica*)

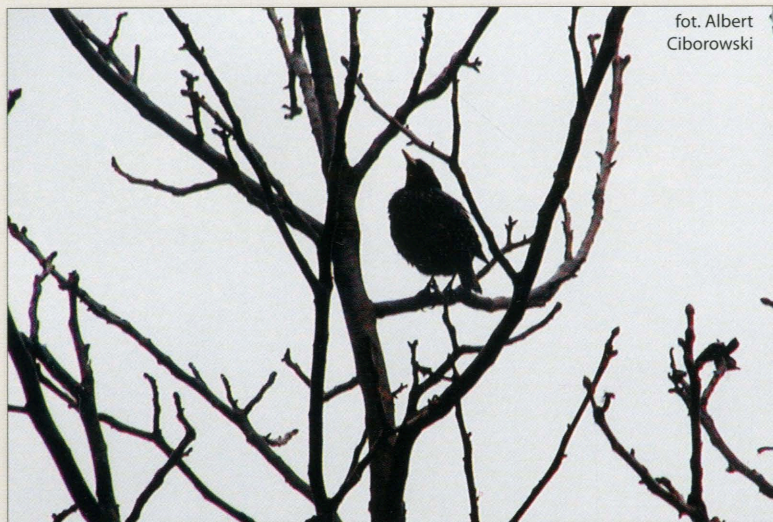
Sroka jest średniej wielkości ptakiem o kontrastowym, czarno-białym upierzeniu. Ma biały brzusek, barkówki i boki, reszta ciała jest ciemnoczarna. Czarne pióra mają metaliczny połysk, a skrzydła wpadają w odcień zielonogranatowy. Ogon sroki jest długi, zaostrzony, o zielonobłękitnym połysku. Dziób i ogon sroki jest też czarny. Zamieszkuje zarośla, obrzeża lasów, lubi przebywać w pobliżu gospodarstw. Buduje kuliste gniazda, przykryte daszkiem z dwoma otworami. Pokarm sroki jest bardzo urozmaicony. Żywi się myszami, małymi jaszczurkami, ślimakami, ziarnami zbóż. Ma złą opinię, ponieważ wyjada też jaja, kurczaki, a nawet pisklęta z innych gniazd. Sroka prowadzi osiadły tryb życia.

Autor: Adrianna Zawadzka – Rutki-Kossaki



fot. Albert Ciborowski

SZPAK

(łac. *Sturnus vulgaris*)

fot. Albert
Ciborowski

Szpak jest niewielkim ptakiem, którego możemy zobaczyć właściwie wszędzie. Ma lśniące, ciemne upierzenie, upstrzone małymi, białymi plamkami. Na skrzydłach ma trochę kolorów takich jak biały i szary. Ma charakterystyczny żółty, krótki i prosty dziób. Zamieszkuje zbiorowiska leśne, a także parki i ogrody. Gniazda buduje w dziuplach lub skrzynkach lęgowych. Odżywia się drobnymi zwierzątkami: owadami, ich larwami, dżdżownicami, gąsienicami omijanymi przez inne ptaki i roślinami. Bardzo lubi przylatywać do sadu i wyjadać czereśnie.

Autor: Aleksandra Grodzka

CIEKAWOSTKA

Szpak potrafi świetnie naśladować głosy innych ptaków, a nawet dźwięk gwizdka.

Świstun to jedna z mniejszych kaczek. Jego długość wynosi ok. 50 cm. W wyglądzie tego ptaka najbardziej zwraca uwagę kolor jego głowy, który ma intensywnie rudy odcień oraz niebieski dziób. Świstun ma także rudawą pierś oraz białe pokrywy skrzydłowe i spód ciała. Występuje nad rzekami, jeziorami i na stawach gęsto zarośniętych trzcinami oraz na polach z oczkami czystej wody. Gniazdo buduje na ziemi w pobliżu wody pod krzewami lub w kępach trawy. Jego głównym pożywieniem jest roślinność, głównie zielone części roślin wodnych. Jest ptakiem wędrownym, przelatuje w marcu-kwietniu oraz wrześniu-listopadzie.

Autor: Kinga Pisarska – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Nazwa świstun pochodzi od odgłosu skrzydeł tego ptaka w locie.

ŚWISTUN

(łac. *Anas penelope*)



TRZNADEL

(łac. *Emberiza citrinella*)



Trznadel to niewielki ptaszek. Długość jego ciała to około 20 cm. Głowa i spód ciała są mniej lub bardziej żółte. W locie dobrze widać rdzawy kuper. Swoim wyglądem przypomina wróbla, lecz jest od niego smuklejszy. Można go spotkać na brzegach lasów, w zaroślach i przy drogach. Często zalatuje stadami w pobliże stodół i stajen. Swoje gniazdo wije z suchych źdźbeł trawy, wyścieła sierścią i umieszcza je na ziemi lub nisko na krzewie. Zimą pozostaje na miejscu lub też podejmuje niewielkie wędrówki. Latem żywi się przeważnie owadami, a zimą nasionami chwastów i owsa.

Autor: Magdalena Kłosek – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Starsi ludzie na wsi potocznie nazywają je zamieciuchami, ponieważ pojawienie się stada trznadli zimą wokół zagród wiejskich zwiastuje zamieć.

WODNICZKA

(łac. *Acrocephalus paludicola*)

Wodniczka to mały ptaszek o wielkości około 12 cm.

Jest bardzo podobna do rokitniczki. Ma brązowy dziób i na głowie brązowo-żółte paski. Skrzydła są brązowe, w niektórych miejscach z odrobiną koloru żółtego. Tułów jest żółtobrązowy. Ogonek wodniczki jest dość długi, zaokrąglony, koloru pomarańczowego. Zamieszkuje w pobliżu torfowisk i na rozległych łąkach, które są porośnięte turzycą i nielicznymi krzewami. Odżywia się wyłącznie owadami. Gniazda buduje doskonale ukryte wśród roślinności, najczęściej kilkadziesiąt centymetrów nad powierzchnią gruntu lub wody. Wodniczka odlatuje na zimę w okolicach września, natomiast przylatuje w okolicach maja. Jest to ptak objęty ochroną i zagrożony wyginięciem.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

CIEKAWOSTKA

Nad Biebrzą i Narwią znajdują się największe skupiska wodniczki w Unii Europejskiej.

rys. Martyna Mojsa, Monika Mojsa





rys. Natalia Ostaszewska, Monika Mojsa

ŻURAW

(łac. *Grus grus*)

Jest to duży ptak o wielkości około 120 cm. Ma on żółty dziób, czarno-białą szyję, na czubku głowy jest trochę czerwonego koloru. Tułów jest koloru siwego, a nogi czarne. Skrzydła są siwe (w niektórych miejscach z odrobiną koloru czarnego). Żuraw ma krótki czarny ogon. Można go spotkać na terenach podmokłych. Gniazda buduje prawie zawsze na ziemi z różnych materiałów. Jest on wszystkożerny, ale najchętniej zjada gryzonie, owady i nasiona. Odlatuje na zimę do północnej Afryki i zachodniej Azji. Żurawie są objęte ścisłą ochroną gatunkową, chociaż jest ich na świecie coraz więcej.

Autor: Dominika Grodzka – Rutki-Kossaki

BAGNO ZWYCZAJNE

(łac. *Ledum palustre*)

Roślina ta osiąga wysokość do 90 cm. Liście są zimotrwałe i mają podwinięte brzegi. Kwiaty tworzą białe baldachy. Kwitnie od maja do lipca. Występuje w mokrych borach sosnowych, torfowiskach, bagnistych łąkach. Roślina objęta ścisłą ochroną gatunkową.

Autor: Mariusz Zalewski – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Roślina wytwarza olejki eteryczne o silnym, charakterystycznym zapachu. Ten fakt jest wykorzystywany do odstraszenia moli, ale także na człowieka roślina ta działa trująco i halucynogennie.



fot. Mariusz Zalewski

BEZ CZARNY

(łac. *Sambucus nigra*)



fot. Agnieszka Tolczyk

Bez czarny to gatunek krzewu lub drzewa pospolicie występującego w Polsce. Rośnie w lasach liściastych, w zaroślach i na polanach leśnych, w pobliżu osiedli ludzkich i przy murach, płotach oraz budynkach. Bez czarny ma postać drzewka lub krzewu o wysokości 3-10 m. Popielatoszara lub popielatobrunatna kora pnia i starych gałązek jest głęboko spękana, zaś młode gałązki są zielone. Bez czarny kwitnie w czerwcu i lipcu. Wytwarza wtedy płaskie, baldachokształtne kwiatostany. Żółtawobiałe lub białe kwiaty bzu są wonne. Owocami tej rośliny są czarnofioletowe jagody umieszczone na koszyczku, w tym miejscu, gdzie kwitły kwiaty. Owoce dojrzewają w okresie lipiec-sierpień.

Autor: Sylwia Zajkowska – Zawady

FRAGMENT WYWIADU

Z wywiadu przeprowadzonego przez Edytę Łaskę z babcią:

- Babciu znasz jakieś przepisy na zastosowanie bzu czarnego?
- Tak, z bzu czarnego można zrobić napar na przeziębienie: 1 łyżkę kwiatów lub wysuszonych jagód i 1 łyżkę kwiatu lipy należy zalać 2 szklankami wrzątku i po naciągnięciu pić ciepłe co 2 godziny po ½ szklanki.

Chmiel

(łac. *Humulus lupulus*)

Wieloletnie pnącze dorastające nawet do 6 m. Pędy pokryte są haczykowatymi włoskami czepnymi. Liście są dłoniasto-klapowane, od spodu szorstkie, a na brzegach ząbkowane. Kwiaty mają postać małych, żółtych szyszeczek. Chmiel występuje w miejscach wilgotnych, w zaroślach.

Autor: Sebastian Czochoński – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Szyszki chmielu (są to kwiatostany żeńskie) wykorzystywane są w piwowarstwie i przemyśle perfumeryjnym.



CZWOROLIST

(łac. *Paris quadrifolia*)



fot. Emilia Kierzkowska

Roślina wieloletnia, do 30 cm wysokości. Jej cechą rozpoznawczą jest łodyga z czterema liśćmi w okółku. Kwiat jest pojedynczy, mało dekoracyjny, zielonawożółty. Kwitnie w maju-czerwcu. Występuje w cienistych i wilgotnych lasach liściastych i zaroślach.

Autor: Emilia Kierzkowska – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Wszystkie części rośliny są trujące.

DĄBRÓWKA ROZŁOGOWA

(łac. *Ajuga reptans*)

Roślina z licznymi rozłogami nadziemnymi, które się zakorzeniają dając początek nowym roślinom. Wysokość od 15 do 30 cm. Kwiaty intensywnie niebieskofioletowe. Kwitnie od maja do sierpnia. Występuje w runie leśnym, rzadziej na łąkach.

Autor: Dominika Milewska – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Dawniej była stosowana jako roślina lecznicza o właściwościach ściągających, np. do tamowania krwotoków.



FIOŁEK LEŚNY

(łac. *Viola reichenbachiana*)



fot. Izabela Wiśniewska

Roślina o wysokości od 5 do 20 cm. Posiada liście odziomkowe i łodygowe. Mają one kształt sercowaty i są karbowane. Kwiaty są pojedyncze, ciemnofioletowe, osadzone na długich pędach. Kwitnie od marca do maja. Występuje w lasach liściastych, w miejscach cienistych.

Autor: Izabela Wiśniewska – Kołaki Kościelne

FIRLETKA POSZARPANA

(łac. *Lychnis flos-cuculi*)

Roślina wieloletnia. Łodygi ma wysmukłe: od 40 do 80 cm wysokości. Kwiaty różowe, płatki kwiatów poszarpane, rozcięte na cztery wąskie płatki. Kwitnie od maja do czerwca. Występuje na wilgotnych łąkach i torfowiskach.

Autor: Rafał Dłużniewski – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

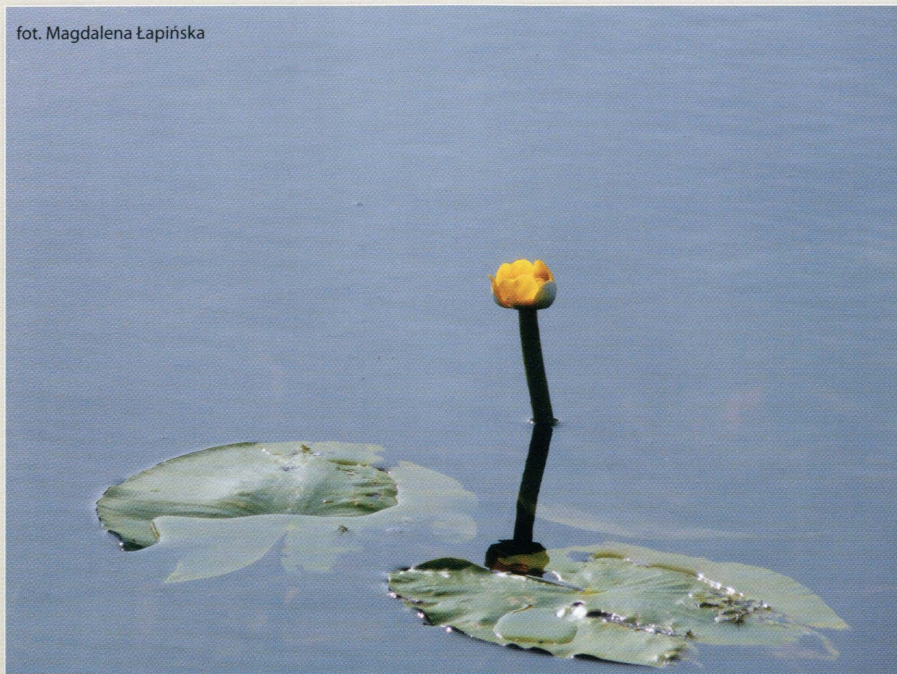
Często można zobaczyć na firletce pienistą ciecz bardzo przypominającą ślinę. Jest to wydzielina larwy owada z grupy pieników, który wysysa soki.



GRAŻEL ŻÓŁTY

(łac. *Nuphar luteum*)

fot. Magdalena Łapińska



Rośnie w stawach i jeziorach. Liście pływają po powierzchni wody, są skórzaste, owalne, o blaszce do 30 cm. Osadzone na długich, giętkich ogonkach. Kwiaty żółte, intensywnie pachnące. Kwitnie od maja do września.

Autor: Magdalena Łapińska – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Nasiona grążela otoczone są śluzem, w którym zawarte są pęcherzyki powietrza. Dzięki temu nie toną i są roznoszone przez wodę.

GROSZEK WIOSENNY

(łac. *Lathyrus vernus*)

Roślina o wysokości od 20 do 60 cm. Łodyga jest kanciasta, liście parzystopierzaste, bez wąsów, z 4-6 szerokojajowatymi listkami.

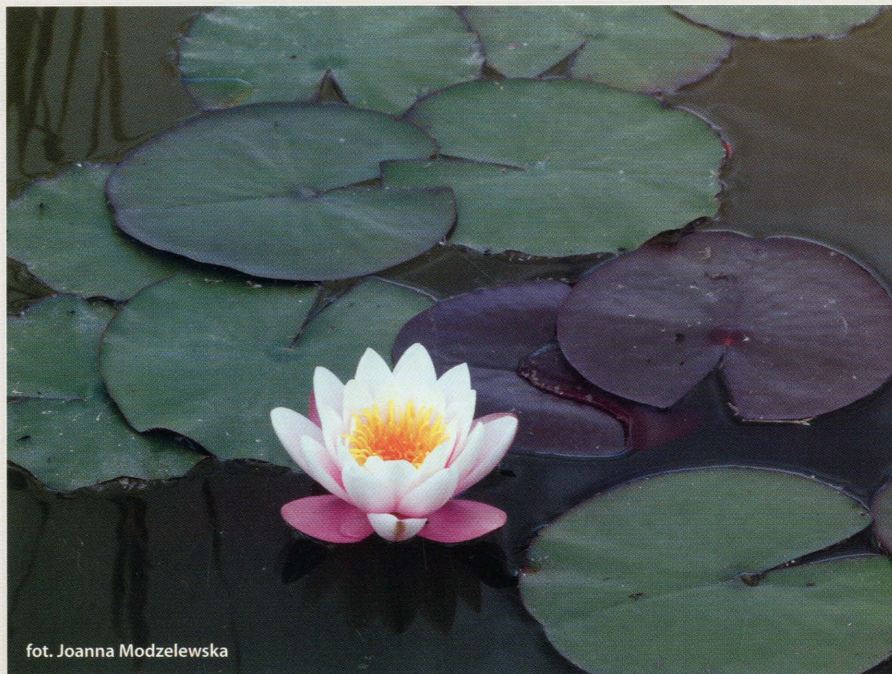
Kwiaty groszku wiosennego zmieniają barwę od purpurowej do ciemnoniebieskiej. Kwitnie w kwietniu i maju. Występuje w lasach liściastych z bogatym runem.

Autor: Magdalena Łapińska – Kołaki Kościelne



GRZYBIEŃ BIAŁY

(łac. *Nymphaea alba*)



fot. Joanna Modzelewska

Grzybień biały jest byliną mającą kłącze bardzo długie, pełzające w mule na dnie wód stojących i w sadzawkach. Liście pływające, skórzaste, okrągławe, prawie do połowy wcięte. Duże i piękne kwiaty tej rośliny pachną bardzo słabo. Kwitnie od czerwca do lipca.

Autor: Joanna Modzelewska – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Zapylane kwiaty są wciągane przez roślinę pod wodę. Dojrzałe owoce wypływają na powierzchnię, gdzie uwalniają pływające nasiona.

GWIAZDNICA WIELKOKWIATOWA

(łac. *Stellaria holostea*)

Roślina o wysokości od 15 do 30 cm. Łodygę ma wiotką, u dołu czteroskanciastą. Liście są lancetowate, naprzeciwległe. Białe, pojedyncze kwiaty składają się z pięciu do połowy rozciętych płatków. Kwitnie w kwietniu i maju. Występuje w świetlistych lasach mieszanych, zaroślach, obrzeżach lasów.

Autor: Damian Gosk – Kołaki Kościelne



fol. Damian Gosk

JASKIER OSTRY

(łac. *Ranunculus acris*)



fot. Damian Gosk

Roślina o wysokości do 90 cm. Łodygi są rozgałęzione, z wieloma drobnymi kwiatami. Kwiaty składają się z pięciu płatków. Kwitnie w maju na podmokłych łąkach tworząc dywany żółtych kwiatów.

Autor: Damian Gosk – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Świeże rośliny są trujące i często unikają ich zwierzęta na pastwisku. W sianie traci właściwości trujące.

JAŚMINOWIEC WONNY

(łac. *Philadelphus coronarius*)

Jaśminowiec wonny należy do roślin okrytozalążkowych. Jest to krzew o pojedynczych liściach i okazałych, silnie pachnących kwiatach w kolorze białokremowym. Owoce są w kształcie torebki. W uprawie mamy wiele gatunków jaśminowca lecz najbardziej popularnym jest właśnie jaśminowiec wonny.

Autor: Sylwia Zajkowska – Zawady

CIEKAWOSTKA

Często z jaśminowca wonnego otrzymuje się olejek do produkcji perfum.



fot. Agnieszka Tołczyk

KACZENIEC

(łac. *Caltha palustris*)



fot. Norbert Supiński

Roślina płożąca się, o kłączu do 50 cm długości. Liście ma sercowate, ciemnozielone, błyszczące. Kwitnie wiosną na wilgotnych łąkach, tworząc kolorowe dywany wśród traw.

Autor: Norbert Supiński – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Żółte kwiaty wytwarzają dużą ilość pyłku, dlatego chętnie są odwiedzane przez owady. Świeża roślina jest toksyczna, dlatego nie jest zjadana przez bydło. Zawarta w małych ilościach w wysuszonym sianie działa mleko-pędnie.

KALINA KORALOWA

(łac. *Viburnum opulus*)

Krzew. Posiada nagie gałązki z ząbkowanymi liśćmi. Kalina ma białe kwiaty. Okres kwitnienia przypada na miesiące od maja do lipca. Owoce kaliny są szkarłatnoczerwone. Rośnie w wilgotnych lasach, zaroślach na terenie całej Polski. Czasem hodowana jest w ogrodach. Kalina jest krzewem objętym częściową ochroną.

Autor: Natalia Tołczyk – Zawady

CIEKAWOSTKA

Jest to roślina o działaniu zarówno trującym, jak i leczniczym. Kora tego krzewu jest stosowana jako środek rozkurczowy, przeciwnowotworczy i ściągający.



fot. Natalia Tołczyk

KONWALIJKA DWULISTNA

(łac. *Maianthemum bifolium*)



fot. Beata Ciborowska

Roślina wieloletnia o wysokości od 5 do 15 cm. Cechą rozpoznawczą jest dwulistna łodyga. Liście są jajowate, u nasady sercowate. Kwiaty ma drobne, białe, wonne. Kwitnie w maju i czerwcu. Rośnie masowo w lasach liściastych, mieszanych i borach.

Autor: Beata Ciborowska – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Owoce konwalijki są trujące.

PIERWIOSNKA LEKARSKA

(łac. *Primula veris*)

Roślina wieloletnia, do 30 cm wysokości. Liście ma jajowate, pędy owłosione, zakończone baldachem żółtych kwiatów na długich szypułkach. Kwitnie od kwietnia do maja tworząc w lasach żółte dywany. Występuje w wilgotnych lasach liściastych i na łąkach. Znajduje się pod częściową ochroną.

Autor: Michał Krajewski – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

W parapsychologii wierzy się, że kto regularnie jada prymulki, temu wyczula się „szósty zmysł”.



fol. Michał Krajewski

PODAGRYCZNIK POSPOLITY

(łac. *Aegopodium podagraria*)



fol. Rafał Dłużniewski

Roślina wieloletnia o rozgałęzionych kłęczach. Łodyga dochodząca do 90 cm wysokości. Liście złożone. Kwiaty zebrane w płaskie baldachy, białe lub lekko różowe. Rośnie w zaroślach, lasach liściastych, parkach, ogrodach.

Autor: Rafał Dłużniewski – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Ma działanie lecznicze, np. sokiem wyciśniętym ze świeżych liści można nacierać miejsca ukąszeń przez owady.

PRZYLASZCZKA

(łac. *Hepatica nobilis*)

Roślina wieloletnia od 8 do 15 cm wysokości. Liście 3-klapowe, długoogonkowe, zimujące. Nowe pojawiają się dopiero po przekwitnieniu rośliny. Kwiaty jasno-, ciemnoniebieskie lub niebieskofioletowe. Kwitnie w marcu i kwietniu. Występuje w cienistych lasach liściastych i zaroślach, w większych grupach. Podlega ścisłej ochronie gatunkowej.

Autor: Aneta Kulesza – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Łacińska nazwa pochodzi od skojarzenia kształtu liści z płacami wątroby. Po łacinie *hepar* to wątroba.



fot. Aneta Kulesza

PSZENIEC GAJOWY

(łac. *Melampyrum nemorosum*)



Roślina jednoroczna, od 15 do 30 cm wysokości. Łodyga jest owłosiona, a liście naprzeciwległe, lancetowato-jajowate. Liście na szczycie łodygi mają kolor fioletowy. Kwiaty są żółte, pojedyncze. Kwitnie od maja do września. Występuje w zaroślach, w lasach, na łąkach i poboczach dróg.

Autor: Beata Wiśniewska – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Półpasożyt z przyssawkami przystwierdzającymi się do korzeni roślin żywicielskich, którymi są najczęściej drzewa.

SKRZYP POLNY

(łac. *Equisetum arvense*)

Roślina wieloletnia. Ma pędy dwojakiego typu. Wiosną wyrastają pędy zarodnikonośne: nierozgałęzione, czerwonobrazowe, zakończone kłosem zawierającym zarodniki. Pędy letnie są zielone, rozgałęzione, przypominają miniaturowe choinki. Roślina przy łamaniu wydaje charakterystyczny dźwięk. Rośnie na nieużytkach.

Autor: Damian Sakowicz – Kołaki Kościelne

FRAGMENT WYWIADU

Z wywiadu przeprowadzonego przez Katarzynę Dąbrowską z Hanną Dąbrowską:

- Mamo, znasz jakiś przepis ze skrzypem?
- Tak. Przy wyczerpaniu i skłonności do łojotoku można robić kąpiele ziołowe z rumianku, mięty, lipy i skrzypu. Zioła mieszamy, zalewamy wrzątkiem, odstawiamy na pół godziny a potem dolewamy do kąpeli.



fol. Damian Sakowicz

SZCZAWIK ZAJĘCZY

(łac. *Oxalis acetosella*)



fot. Sebastian Czochański

Drobna roślina osiągająca 8-15 cm wysokości. Liście ma jasnozielone, trójlistkowe – podobne do koniczyny. Kwiaty ma białe, osadzone na długich ogonkach. Kwitnie w kwietniu i maju. Występuje w lasach z bogatym runem, zaroślach, miejscach cienistych.

Autor: Sebastian Czochański – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Listki szczawika w nocy i przy niepogodzie stulają się, czyli „śpią”. Listki szczawika smakuje jak szczaw – dlatego można z nich przyrządzać sałatki i zupy.

WIĄZÓWKA BŁOTNA

(łac. *Filipendula ulmaria*)

Łodygi do 150 cm.

Liście z wierzchu zielone, pod spodem pokryte białym filcem. Kwiaty zebrane w rozgałęzione podbaldachy, silnie pachnące. Występuje na wilgotnych łąkach i nad brzegami wód.

Autor: Kamila Kulesza – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Wiązówka zawiera kwas salicylowy, który jest podstawowym składnikiem aspiryny.



ZAWILEC GAJOWY

(łac. *Anemone nemorosa*)



fot. Izabela Wiśniewska

Jest to roślina wieloletnia, od 10 do 25 cm wysokości. Ma jeden liść odziomkowy i trzy liście łodygowe. Kwiat jest biały, pojedynczy. Kwitnie wczesną wiosną w marcu-kwietniu. Występuje w cienistych lasach liściastych i mieszanych oraz w borach. Tworzy w lasach białe polany, występuje w grupach.

Autor: Izabela Wiśniewska – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

W lecznictwie ludowym używano świeżego zioła zawilca dla polepszenia ukrwienia narządów wewnętrznych.

ZAWILEC ŻÓŁTY

(łac. *Anemone ranunculoides*)

Roślina o wysokości 15-30 cm.

Liście łodygowe są siedzące, okółkowe, palczasto podzielone. Pojedyncze, żółte kwiaty mają po 5 płatków. Kwitnie wczesną wiosną tworząc żółte kobierce. Występuje w wilgotnych lasach liściastych i łęgowych.

Autor: Joanna Modzelewska – Kołaki Kościelne

CIEKAWOSTKA

Jest to roślina trująca.



fot. Joanna Modzelewska

ŻYWOKOST LEKARSKI

(łac. *Symphytum officinale*)



foto. Magdalena Jabłońska

Wysoka, szorstka, owłosiona roślina wieloletnia o dużych liściach i kwiatach dzwonkowatych, zwisających, fioletowych, czasem różowych lub białych. Występuje na wilgotnych łąkach, nad brzegami wód i w rowach.

Autor: Magdalena Jabłońska – Kołaki Kościelne

FRAGMENT WYWIADU

Z wywiadu przeprowadzonego przez Marka Klepackiego z mamą:

- Mamo, czy znasz jakieś zioła i ich działanie?
- Tak, znam i czasem stosuję. Żywokost na przykład działa jako środek łagodzący i przyspieszający gojenie ran.